Nederlands Philharmonisch Orkest

Programmatoelichting

Beethoven Vioolconcert in D

R. Strauss Sinfonia Domestica

Marc Albrecht, dirigent
Christian Tetzlaff, viool

za 1, ma 3 februari
Het Concertgebouw

Yakult

orkest.nl

Beethoven en R. Strauss

Veel componisten zijn vrijgezel gebleven, soms tegen wil en dank. Dat geldt ook voor Beethoven. De componist legde zijn hele ziel en zaligheid in zijn muziek, maar bleef zijn hele leven ongehuwd. Richard Strauss was daarentegen wel getrouwd en genoot volop van zijn gezin. Het leverde zelfs inspiratie voor een grootse symfonie.

Eerste romantische vioolconcert

Het was geen kleinigheid wat de befaamde Weense violist, componist, pianist en dirigent Franz Clement op 23 december 1806 in het Theater an der Wien op touw had gezet. Tijdens een groot concert, geheel ten eigen bate, trad hij op met al zijn kwaliteiten. Tussen een ruim aanbod van ouvertures, eigen vioolcomposities en enkele vocale werken, was het *pièce de resistance* het speciaal voor hem gecomponeerde *Vioolconcert* van Ludwig van Beethoven. Waar de rest van het concert op veel bijval van het publiek kon rekenen, was dit bij Beethovens werk niet het geval. Men vond het te ingewikkeld, veel te lang en met te weinig speelse bravoure. Dat laatste was juist het visitekaartje van Clement. Zo speelde hij tijdens hetzelfde concert een ingenieus vioolstukje van eigen hand op slechts een snaar, met de viool op zijn kop. Ook de pers was niet echt overtuigd van Beethovens werk: ‘Het werk heeft veel schoonheid, maar de samenhang is erg verbrokkeld en de oneindige herhalingen zijn nogal vermoeiend,’ schreef een aanwezige recensent.

Feit is dat Beethoven ook nu zijn tijd ver vooruit was. Met zijn *Eroica* had hij enkele jaren eerder de symfonie opgestuwd van een vriendelijke orkestrale ontspanning naar een meeslepend monumentaal bouwwerk met een aanzienlijke lengte. En met zijn *Vioolconcert* had hij, nog meer dan in de pianoconcerten die hij tot dan toe geschreven had, het soloconcert naar een hoger plan getild. In de tweede helft van de 18e eeuw waren dat voornamelijk onderhoudende werken waarmee de solist (en meestal ook de componist) niet zozeer de bedoeling had zijn uitmuntende vaardigheden te tonen, als wel het publiek te vermaken met mooie muziek. Maar met de overgang naar de 19e eeuw waren de solo composities, mede door de

ontwikkeling van de instrumenten, uitgegroeid tot technische hoogstandjes. Muzikaliteit raakte ondergeschikt aan virtuositeit en daar paste Beethoven voor. Zijn *Vioolconcert* moest ook muzikaal van het hoogste kaliber zijn en daar slaagt hij glansrijk in. Het is het allereerste soloconcert in groots opgezette romantische stijl met de daarbij behorende lengte en inhoud. Beethoven neemt de tijd om alle thema's te benutten en geeft het orkest ruim baan. Hij dwingt de solist om niet alleen met zichzelf bezig te zijn, maar zich te voegen naar het geheel en daarin zijn weg te vinden. Dat maakt dit werk tot een van de mooiste, maar ook lastigste vioolconcerten ooit geschreven. Neem alleen al het begin met de lange orkestrale inleiding. Minutenlang geeft Beethoven het orkest de gelegenheid om de thema's en melodieën in alle finesses aan de luisteraar te laten horen. Als solist sta je al die tijd te wachten. En dan plotseling moet je invallen, achteloos bijna, maar wel met een halsbrekende solo. Wie dat kan, kan alles spelen.

Een dagje familie Strauss

Na zijn *Ein Heldenleben*, waarin hij zichzelf met een vette knipoog te kijk zet, vond Richard Strauss het gepast om zijn autobiografische schetsen verder uit te breiden. 'Mijn volgende symfonische gedicht zal een dag verbeelden uit mijn gezinsleven.' Naast hemzelf bestond dat gezin uit zijn vrouw Pauline, een bekende sopraan in die tijd, en hun zoontje Franz. Hij etaleert ze in een grootse symfonie met de titel *Sinfonia Domestica*, letterlijk 'huiselijke symfonie'. Dat doet hij zonder gêne. Het gezin Strauss is niet een voorbeeldig modelgezin, maar een gewoon gezin met alle lieve en lastige dingen die daarbij komen kijken.
Natuurlijk worden eerst alle leden uitgebreid voorgesteld, ieder met zijn eigen uiteenlopende thema's. Strauss zelf toont zich gemoedelijk en dromerig, maar ook knorrig en vurig. De melodieën van Pauline duidt hij aan als 'zeer vrolijk' en 'elegant' en zoon Franz heeft eigenlijk maar een rustig thema. Het gezin is niet alleen. Familieleden zijn op bezoek en zijn vertederd door de speelsheid van hun kleine neefje. Kirrend en lachend laat hij zich in het scherzo van zijn beste kant zien totdat het bedtijd is. Hij verzet zich hevig tegen zijn ouders wens om te gaan slapen en begint hard te schreeuwen. Maar wanneer het klokje zeven uur slaat en er een slaapliedje speelt (waarin Strauss het gondellied uit de *Lieder ohne Worte* van Mendelssohn citeert), vallen zijn oogjes vredig dicht.
Inmiddels zijn alle ooms en tantes vertrokken en hebben Richard en Pauline het rijk alleen. Strauss componeert nog wat in alle rust en dan is het ook voor hen tijd om naar bed te gaan. Wat dan volgt in het adagio is wellicht de mooiste erotische muziek ooit geschreven. De thema's van beide echtgenoten cirkelen teder om elkaar heen en verstrengelen zich steeds verder in elkaar. De muziek wordt sensueler en vuriger en leidt tot een heftige climax waarin de thema's nog slechts als flarden van opwinding uit het muzikale geweld opstijgen. Dan keert de rust weer en valt ook het echtpaar in slaap. Dit duurt niet lang, want opnieuw slaat de klok zeven uur, maar nu in de ochtend. Vader, moeder en kind worden wakker en beginnen opgewonden aan een nieuwe dag. Het is een ingenieuze fuga met drie thema's: een voor elk van de drie gezinsleden. Het klinkt soms chaotisch, maar in de harmonie van een fuga geeft Strauss prachtig weer dat ouders en kind een hechte eenheid vormen. Al zorgt het zo nu en dan voor flink tumult. Zo constateerde de befaamde dirigent Hans Richter, die ooit de première van Wagners *Ring* had gedirigeerd, dat alle goden van het Walhalla nog niet een kwart van het lawaai konden produceren als peuter Franz 's ochtends in bad.

Tekst: Kees Wisse

Biografieën

Marc Albrecht, dirigent

Marc Albrecht is sinds 2011 chef-dirigent van het Nederlands Philharmonisch Orkest|Nederlands Kamerorkest en De Nationale Opera en is dat nog tot het einde van dit seizoen. Op 15 juni 2020 neemt hij groots afscheid met de majestueuze *Negende symfonie* van Beethoven. Naast gastdirecties bij onder meer de Berliner Philharmoniker, Wiener Philharmoniker en het Koninklijk Concertgebouworkest, leidde hij vanaf 2006 tot aan zijn komst naar Amsterdam het Orchestre Philharmonique de Strasbourg. Over de hele wereld is Albrecht een uiterst gewild operadirigent. Hij was te gast bij de Bayreuther Festspiele en dirigeerde bij prestigieuze operahuizen, waaronder Theater an der Wien, La Scala Milaan, Deutsche Oper Berlin en het Opernhaus Zürich. Marc Albrecht en het Nederlands Philharmonisch Orkest brachten diverse opnamen uit, waaronder Mahlers *Vierde symfonie* en de complete *Elektra* en *Ein Heldenleben* van Strauss. Hun opname van Alban Bergs *Wozzeck* werd genomineerd voor een Grammy Award in de categorie 'Best Opera Recording.' In 2019 ontving Marc Albrecht de prestigieuze International Opera Award 'Conductor of the Year'.

Christian Tetzlaff, viool

'Hij verzinkt in een compositie, begeeft zich er helemaal in, om er zonder pretenties weer boven uit te stijgen.' Zo omschreef de Duitse vakpers violist Christian Tetzlaff. Hij staat al meer dan twintig jaar aan de absolute top met jaarlijks meer dan honderd concerten en recitals. Hij speelde onder meer bij de Berliner Philharmoniker, de New York Philharmonic Orchestra en het London Symphony Orchestra. In 2017 was Tetzlaff artist-in-residence bij Het Nederlands Philharmonisch Orkest, waar hij al jaren een graag geziene gast is. Met zijn zus Tanja Tetzlaff en pianist Lars Vogt vormt hij een succesvol kamermuziektrio. Ook richtte hij zijn eigen Tetzlaff Quartett op, waarmee hij in 2015 de Diapason d'or ontving. Zijn inmiddels omvangrijke discografie heeft hem heel wat prijzen opgeleverd, met als laatste succes zijn opname van Bartóks vioolconcerten. Daarvoor kreeg hij een Gramophone Classical Music Award.

Word Vriend en ontdek meer!

Wij willen dat iedereen van klassieke muziek kan genieten. Met de bijdrage van onze Vrienden is dat mogelijk. Jaarlijks bereiken wij jong en oud op scholen, in de concertzaal en op bijzondere locaties. En voor onze Vrienden doen we graag iets terug. Vrienden reserveren met voorrang hun favoriete plaatsen, zijn welkom bij Vriendenconcerten, nemen een kijkje achter de schermen en blijven op de hoogte van interessante nieuwtjes, aanbiedingen en ontwikkelingen. Vriend bent u al vanaf € 5 per maand. Bekijk alle mogelijkheden online en meld u aan via **orkest.nl/steun**.

Echte verhalen uit het orkest

In deze podcastserie laten we horen dat musici, dirigenten en zelfs componisten ook maar gewoon mensen zijn. Podcastmaker Botte Jellema gaat met hen in gesprek over liefde, vreemde situaties, het leven en natuurlijk klassieke muziek. Klankcast is te beluisteren in diverse podcast-apps of via **orkest.nl/klankcast.**

Live op Radio 4

Het concert van maandag 3 februari wordt live uitgezonden door NPO Radio 4 in het NTR Avondconcert. Kijk voor meer informatie op **radio4.nl/avondconcert**.

Programma

Ludwig van Beethoven (1770 - 1827)
Vioolconcert in D, op. 61 (1806)

Allegro ma non troppo
Larghetto
Rondo: Allegro
(cadensen van Christian Tetzlaff)

Pauze

Richard Strauss (1864 - 1949)
Sinfonia Domestica, op. 53 (1903)

Bewegt
Scherzo (Munter)
Wiegenlied (Mässig langsam)
Adagio (Langsam)
Finale (Sehr Lebhaft)

Nederlands Philharmonisch Orkest
Marc Albrecht, dirigent
Christian Tetzlaff, viool

za 1 februari 2020, 20.15 u
ma 3 februari 2020, 20.15 u
(einde concert ca. 22.30 u)
Het Concertgebouw

Extra
Muziekcafé za 1, ma 3 februari, 19.40 u

Reserveer nu uw volgende concert op orkest.nl

Turangalîla

Ontdek de mystieke klankwereld van Messiaen! Met de *Turangalîla-symfonie* componeerde de gevierde Franse componist een grandioze ode aan de universele liefde. Daarvoor zet hij alle registers open. Een enorm orkest onder leiding van chef-dirigent Marc Albrecht speelt deze monumentale liefdessymfonie.

za 21 maart 2020, 20.15 u
ma 23 maart 2020, 20.15 u
Het Concertgebouw

Nederlands Philharmonisch Orkest
Marc Albrecht, dirigent
Roger Muraro, piano
Nathalie Forget, ondes Martenot

Messiaen - Turangalîla-symfonie